

DUURZAAM DOEN

VERSNELLINGSAGENDA 2020

Greenport Gelderland

DUURZAAM DOEN

VERSNELLINGSAGENDA 2020

VOORWOORD pagina 5

KRACHTIG CLUSTER pagina 6

VERDUURZAMING VERSNELLEN pagina 7

AMBITIE pagina 8

WERKPROGRAMMA pagina 9

1. KLIMAAT & ENERGIE pagina 10

2. REGIONALE ECONOMIE & VITAAAL PLATTELAND pagina 14

3. CIRCULAIRE ECONOMIE pagina 18

4. LEEFKWALITEIT, WATER EN BIODIVERSITEIT pagina 22

TOT SLOT pagina 26

BRONNEN pagina 27

BETROKKENEN pagina 27

COLOFON pagina 28

Greenport Gelderland

Voorwoord

Duurzaam Doen is de titel van de Versnellingsagenda 2020 die wij hierbij aan u presenteren. De afgelopen jaren heeft het tuinbouwcluster in Gelderland hard gewerkt aan het versterken van haar positie.

Dit vindt plaats langs zeven thema's: markt, ruimte, ondernemerschap, leefomgeving, innovatie, internationalisering en duurzaamheid.

Tot nu toe worden deze thema's goed opgepakt. Wel vinden wij dat er bij de verduurzaming van het cluster een extra stimulans en versnelling mogelijk én noodzakelijk zijn. Daarom is - mede op verzoek van provincie Gelderland - voor de komende jaren een additioneel werkprogramma in de vorm van een Versnellingsagenda ontwikkeld met een omvang van ruim 6,5 miljoen euro. Het programma is opgebouwd langs vier beleidsvelden en bestaat uit zes grote en negen kleinere projecten. De focus ligt op tuinbouw met stevige verbindingen naar logistiek, infrastructuur en leefomgeving.

Het programma is ontwikkeld door ondernemers, bestuurders en

medewerkers van Greenport Gelderland, FruitDelta Rivierenland, NEXTgarden en Logistieke Hotspot Rivierenland in nauwe samenwerking met onderwijs, onderzoek en de provincie Gelderland. Graag bedank ik iedereen voor zijn of haar bijdrage.

Het realiseren van dit programma is niet eenvoudig. Maar wel urgent en de belangrijkste succesfactor voor een gezonde economische structuur, continuïteit van de bedrijven en de kwaliteit en veiligheid van onze leefomgeving. Het is mijn overtuiging dat dit programma hiervoor de juiste keuzes en ingrediënten bevat.

Een succesvolle uitvoering lukt echter alleen als we samen de schouders eronder zetten. Ik doe dan ook een stevig beroep op uw medewerking in tijd, geld, beleid en kennis bij het verder detailleren en realiseren van deze Versnellingsagenda 2020.

ing. H.A. (Rian) Verwoert MFM RI

Voorzitter Stichting Greenport Gelderland

KRACHTIG CLUSTER

Het Gelders Rivierengebied is een overwegend agrarisch gebied met een aantal sterke tuinbouwclusters gelegen tussen de randstad en het Ruhrgebied. Het gebied is goed ontsloten via spoor-, water- en snelwegen. Het is vanuit zichzelf een krachtig cluster met korte logistieke lijnen en koopkrachtige consumenten dichtbij. Het is een bloeiende sector met veel mogelijkheden en mooie, toonaangevende bedrijven.

Het tuinbouwcluster is - met een toegevoegde waarde van 800 miljoen euro, 14.000 volwaardige arbeidsplaatsen, 1.600 bedrijven en een grondgebruik van 7.600 ha - met recht een topsector in Gelderland en de tweede Greenport van Nederland.

- 1.600 tuinbouwbedrijven
- 7.600 ha oppervlak
- Ca. 800 miljoen toegevoegde waarde
- Ruim 14.000 arbeidsplaatsen
- 10% van de Nederlandse tuinbouw

Ter versterking van dit cluster is twee jaar geleden de Agenda 2020 Future with a Bite opgesteld. De agenda beslaat de periode 2016 - 2020 en bestaat uit zeven thema's: markt, ruimte, ondernemerschap, innovatie, duurzaamheid, innovatie, internationalisatie en leefomgeving.

Greenport Gelderland De clusters

- Glastuinbouwcluster Bommelerwaard & Neerijnen
- Glastuinbouwcluster Arnhem-Nijmegen
- Fruitcluster
- Paddenstoelencluster
- Laanboomcluster

Henny van Kooten,
*Speerpuntvoorzitter
economie en logistiek,
Fruitedelta Rivierenland
over Duurzaam Doen*

"Als onderdeel van een groeiende internationale transportcorridor hebben we in Zuid-Gelderland een gunstige uitgangspositie om nieuwe economische kansen te verzilveren. De uitdaging is om dit gezamenlijk te doen; met volledige aandacht voor het verduurzamen van onze regionale economie. Zo profiteren we allemaal en ontstaat nieuwe economische spin-off dankzij innovatie en samenwerking. Met Duurzaam Doen laat de Greenport zien dat de ondernemers in onze regio zich medeverantwoordelijk voelen en aan de slag willen!"

VERDUURZAMING VERSNELLEN

De thema's uit de Agenda 2020 worden goed opgepakt. Wel zijn betrokkenen - vanuit de ambitie en drive een koppositie in te nemen - van mening dat er bij de verduurzaming van het cluster een extra stimulans en versnelling mogelijk én noodzakelijk is.

Op individueel bedrijfsniveau wordt door de kopgroep veel geïnvesteerd in verduurzaming. Maar om voldoende duurzaamheidswinst (in absolute zin) te realiseren is een verbreding nodig naar de middengroep.

Daarom is een extra werkprogramma ontwikkeld om tot een versnelling te komen van de verduurzaming.

Het momentum hiervoor is goed. Er is:

- Voldoende kennis en ervaring bij de kopgroep in de tuinbouw;
- Duurzaamheidstechnologie beschikbaar die kan worden opgeschaald;
- Landelijk (bij o.a. Greenport Holland) veel potentieel/bereidheid voor samenwerking;
- In de samenleving veel belangstelling en draagvlak voor verduurzaming onder andere door het Klimaatakkoord van Parijs;

AMBITIE

Het is te verwachten dat duurzaamheid steeds vaker een koop- en verkoopargument wordt voor klanten en consumenten (license to sell). Tevens wordt het belangrijker om duurzaamheid uit te leggen aan burgers in de nabije omgeving, zodat er draagvlak blijft om te ondernemen (license to produce en license to operate).

Ambitie van de Gelderse tuinbouw is de meest duurzame tuinbouwregio van Europa te worden. Om dit te realiseren wil de tuinbouw binnen een tijdsbestek van tien tot vijftien jaar het volgende bereiken:

- Energieneutraal
- Klimaatbestendig
- Emissie/residuvrij
- Circulair

Essentie is het realiseren van een duurzame bedrijfsontwikkeling, natuur inclusief ondernemen en het sluiten van kringlopen.

1. Energieneutraal
2. Klimaatbestendig
3. Emissievrij
4. Circulair

WERKPROGRAMMA

Om de verduurzaming te versnellen zijn vijftien projecten ontwikkeld. Zes grote *Icoonprojecten* en negen kleinere *Impulsprojecten*. De projecten zijn uitgewerkt op hoofdlijnen. Detaillering is noodzakelijk. Doel: vergroten van de duurzaamheidsprestatie op een efficiënte en effectieve manier. Het accent bij deze projecten ligt op de 'planet' kant van duurzaamheid. De totale omvang van de projecten bedraagt ruim zes en een half miljoen euro.

Icoonprojecten

Bij de icoonprojecten gaat het om realiseren van een substantiële duurzaamheidswinst in absolute termen ('meters maken') door het verbreden van de kopgroep naar de middengroep en door het verlagen van de investeringsdrempel. Er wordt gebruik gemaakt van bewezen technologie. Kennisoverdracht is een essentieel onderdeel van de icoonprojecten.

- Integrale aanpak: dit vergroot de kwaliteit en voorkomt versnippering en afstemming;
- De projecten zijn 'van onderop' door ondernemers en andere stakeholders ontwikkeld;
- Alle projecten kennen een relatief korte looptijd van ca. 2 tot 2,5 jaar;
- Het betreft projecten die moeilijk passen in bestaande regelingen.

Impulsprojecten

Bij de impulsprojecten gaat het om initiatieven die eerst nog moeten worden onderzocht op haalbaarheid en praktische toepassing, maar die daarna wel de potentie hebben om - bijvoorbeeld in de vorm van een icoonproject - te groeien met een factor tien. En dus op iets langere termijn ook kunnen bijdragen aan de duurzaamheidsversnelling.

Op de volgende pagina's zijn de projecten beknopt beschreven. Uitgebreide informatie en uitwerking is te vinden op de website van Greenport Gelderland onder het kopje Versnellingsagenda. De projecten zijn gerangschikt in vier beleidsvelden.

Beleidsvelden

1. KLIMAAT & ENERGIE
2. REGIONALE ECONOMIE & VITAAAL PLATTELAND
3. CIRCULAIRE ECONOMIE
4. LEEFKWALITEIT, WATER EN BIODIVERSITEIT

Kenmerken

Zowel de icoonprojecten als de impulsprojecten hebben de volgende kenmerken:

Duurzaam
transport

Bodem
vruchtbaar-
heid

1. KLIMAAT & ENERGIE

De energietransitie kent verschillende aspecten: energiebesparing, energieopwekking, energieopslag en energiedistributie. In het Gelders energieakkoord wordt door diverse stakeholders samengewerkt om dit te realiseren. In de tuinbouw zijn het vooral de teelten onder glas in de omgeving Zaltbommel en Arnhem/Nijmegen die op dit thema actief zijn. Zo is afgelopen jaren gewerkt aan warmteterugwinning, energieschermen, smart grid, energiezuinige verlichting en kasklimaatsturing. NEXTgarden werkt momenteel aan het project regionaal warmtenet & CO₂ levering en aan het project Zonnepark. In aanvulling hierop worden hierna twee icoonprojecten en twee impulsprojecten beschreven.

Impulsproject: **Duurzaam Grid**

Het herstructureringsgebied van gemeente Lingewaard wil verder moderniseren en verduurzamen. Om dat te bereiken dient het gebied aangesloten te worden op een aantal basisvoorzieningen van het duurzame grid Bergerden voor restwarmte, zuiver water, groen CO₂ net en eventueel aanleggen van een bedrijfsafval riool en snel internet.

Doel	Uitvoeren haalbaarheidsonderzoek.
Kosten	100.000 euro
Uitvoering	2018
Meer info	Harrie Vreman (<i>Projecten LTO Noord</i>)

Impulsproject: **CO₂ net Bommelerwaard**

De inzet van externe CO₂ voor de invulling van de CO₂ behoefte is een randvoorwaarde voor het verduurzamen van de glastuinbouwclusters in de Bommelerwaard en Neerijnen. In dit project wordt de afstemming tussen vraag en (regionaal) aanbod van CO₂ in kaart gebracht. Daarna volgen ontwerp en aanleg van het CO₂ net.

Kosten	150.000 euro
Uitvoering	2017-2018
Meer info	Kees Mans (<i>Allure Gerbera</i>)

Icoonproject

All Green Electric

De Energiemonitor 2015 van het LEI laat zien dat het warmtegebruik in de glastuinbouw geleidelijk afneemt, maar de inzet van elektriciteit afgelopen jaren is gestegen. De verwachting is dat deze lijn zich doorzet.

Gezien de typologie van het glascluster in west-Gelderland (groot aandeel intensief belichte teelt) worden energiebesparing, elektrificatie en externe CO₂ voorziening als belangrijkste sporen voor verduurzaming gezien.

All Green Electric richt zich op het transitiepad elektrificatie. Eindplaatje is dat met elektriciteit gewassen worden belicht en verwarmd. 'All electric' glastuinbouw maakt belichte teelten klimaatneutraal door steeds meer duurzame opwekking uit wind, zon en biomassa. Door overtollige warmte tijdelijk in de bodem op te slaan en overtollige duurzame elektriciteit om te zetten in warmte wordt ook de warmtevoorziening duurzamer.

Doel Het reduceren van het gebruik van fossiele brandstof, ontwikkelen van een "all green electric" bedrijfsconcept, het versterken van kennis en het stimuleren van een andere attitude.

Kosten 1 miljoen euro

Uitvoering 2018 en 2019

Meer info Rochus van Tuijl
(*Chrysantenkweker*) Linflowers

Icoonproject

Zonthermie

De glastuinbouw is een grootgebruiker van energie (warmte, elektriciteit), maar werkt hard aan verduurzaming. In de komende jaren zal ingezet worden op verdere besparing op fossiele brandstoffen en ontwikkeling van duurzame (hernieuwbare) warmte en elektriciteit. Eén van de nieuwe opties om duurzaam in warmte te voorzien is de toepassing van zonthermie in combinatie met warmtepomp en een lage temperatuur verwarmingsnet.

De laatste stand der techniek zal in dit project worden toegepast bij Zandvoort Flowers te Huissen. Hiermee wordt het concept op praktijkschaal gerealiseerd en geoptimaliseerd.

Met name voor de regio Arnhem-Nijmegen kan deze toepassing mogelijkheden bieden voor het soort bedrijven dat aanwezig is, namelijk warmte-fragende sierteeltbedrijven.

Project	Aanleggen van een zonthermieveld, aanleggen van 24 uren opslag in de ondiepe bodem en het koppelen van het zonthermieveld aan een warmtepomp.
Doel	Besparing van fossiele brandstof en demonstratie van zonthermie-toepassing.
Kosten	600.000 euro
Uitvoering	2018 - 2019
Meer info	Rick Gerichhausen (bloemenkweker)

Pieter van de Ploeg
van Alliander over
Duurzaam Doen

“Duurzaamheid is een breed begrip. Het gaat er om dat we de wereld beter achterlaten dan dat we haar hebben aangetroffen. Niet alleen voor onszelf maar ook voor degenen die na ons komen.

Om echt iets te bereiken is het goed de benen op de grond te houden en concrete doelen te bepalen. In het Gelders Energieakkoord gaan we 1,5 % per jaar energie besparen. En we willen in 2023 16 % van de gebruikte energie duurzaam opwekken. Duurzaam Doen helpt om dit te realiseren. Alliander wil ervoor zorgen dat deze opgave mogelijk wordt door de energie-infrastructuur geschikt te maken voor de energietransitie”.

2. REGIONALE ECONOMIE & VITAAL PLATTELAND

Het MKB, waaronder de tuinbouw, is de banenmotor van de Gelderse economie. Daarnaast levert de tuinbouw, zeker in de open teelten zoals laanbomen en fruit, een grote bijdrage aan een vitaal en mooi platteland. Uitdagingen hierbij zijn: duurzame bedrijfsontwikkeling (onder andere schaalvergroting en verdieping), voedselbenadering, korte voorzieningsketens en natuur inclusief ondernemen. Realisatie hiervan is niet eenvoudig. Agrarisch ondernemers staan hierin vaak alleen en veel bestaande regelingen passen slecht op de genoemde uitdagingen. Daarom zijn in dit programma één iconproject en vier impulsprojecten opgenomen.

Icoonproject

Duurzaam telen

Eerder onderzoek van het Fruitpact toonde aan dat de fruitteelt in de regio Rivierenland goed scoort op duurzaamheid/MVO. Recentelijk (2016) is dit herbevestigd door onderzoek vanuit de provincie Gelderland. Vergelijkbaar is de situatie in het laanboomcluster. Het fruit- en laanboomcluster zijn dus al behoorlijk duurzaam, maar:

- Het moet nog beter. Maar daarvoor is bewustwording bij de middengroep, individuele keuzevrijheid in duurzaamheidsmaatregelen en financiële ondersteuning nodig.
- Het moet beter worden gemeten. Een dashboard ontbreekt. Bijvoorbeeld hoeveel de reductie van CO₂ of het onttrekken van fijnstof uit de lucht nu precies is.
- Het moet beter worden gecommuniceerd met de burgers in de regio.

Doel Middengroep (fruitteelers en laanboomteelers) meekrijgen door investeringsbevordering (= massa maken), om daarmee in 2025 de meest duurzame teeltregio van Europa te zijn. Enkele voorbeelden van duurzaamheidsinvesteringen: asbest eraf/zonnepanelen erop, biologische gewasbescherming, weerbaar telen, watermanagement, duurzaam koelen, driftarm spuiten, gezonde grond.

Kosten 1 miljoen euro

Uitvoering 2018 - 2019

Meer info Marc André de la Porte
(*Fruitteleraar*) Bloeiend Merm

Impulsproject:

Ingrediënt Farm

De teelt van natuurlijke ingrediënten en specerijen (zoals capsicum, zwarte peper, gember, kurkuma) is zeer perspectiefvol, maar staat nog in de kinderschoenen. Op 19 april van dit jaar hebben 14 partijen een intentieovereenkomst gesloten om gezamenlijk een project te gaan uitvoeren in de regio Arnhem Nijmegen.

Uitvoering Eind 2017 - 2018

Kosten 250.000 euro (fase 1)

Meer info Jan Taks (*NEXTgarden*)

Impulsproject:

Luisteren naar de plant

Het kasklimaat heeft direct invloed op plantweerbaarheid en omstandigheden voor ontwikkeling van ziekten en plagen. Cruciaal is optimalisatie van teeltomstandigheden gebaseerd op monitoring van de plant: "Luisteren naar de plant".

Doel Invoeren en testen van CropObserver. Een nieuw instrument om het fotosynthese-proces online te meten.

Uitvoering in 2018-2019

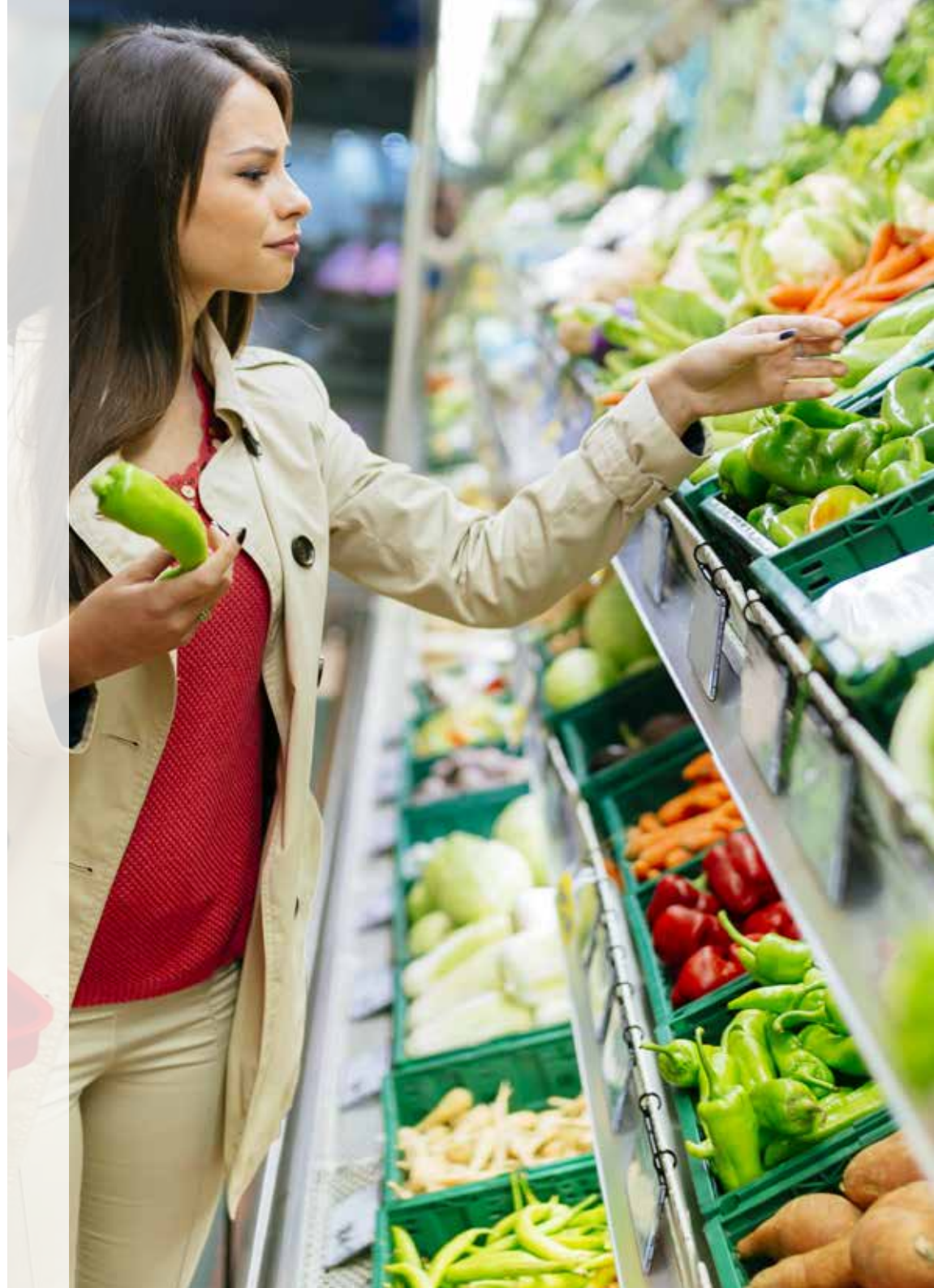
Begroting 150.000 euro

Meer info René Corsten (*Delphy*)

Ruben Bringsken
van Baltussen Conserven over
Duurzaam Doen

“Duurzaam ondernemen was vroeger een soort verplichting maar hoort er tegenwoordig gewoon bij. Het is de basis onder je bedrijf. De consument is mondig, heeft toegang tot informatie, wil transparantie en verdiept zich ook steeds meer in duurzaam geproduceerd voedsel en groen. Dat is positief. Maar de landen om ons heen verduurzamen snel en zitten niet stil. We moeten er voor zorgen dat we koploper blijven in plaats van volger te worden. Er is veel te doen en te bereiken. Daarom ondersteunen wij graag de versnellingsagenda Duurzaam Doen”.

Impulsproject:
Robotisering en digitalisering

Robotisering en digitalisering zijn de belangrijkste motor voor het versterken en verduurzamen van de fruit- en laanboomsector. Belangrijk hierbij zijn o.a. algoritmen die beelden vertalen naar data, actie en advies. Momenteel zijn er enkele individuele initiatieven. Maar de techniek is nog net niet robuust genoeg voor de praktijk.

Doel	Bewustwording vergroten, visieontwikkeling, ontwikkelplan en inrichten demonstratie faciliteiten.
Uitvoering	In 2018 en 2019
Begroting	250.000 euro
Meer info	Gerrit Peeters (<i>Tree Centre Opheusden</i>) en Patricia Hoogervorst (<i>NFO</i>)

Impulsproject:
Fresh Consolidation Center

Kunnen we de logistiek ideale positie van Rivierenland benutten voor het slimmer verzamelen, opslaan, klaarmaken en distribueren van onze tuinbouwproducten naar de bestemmingsgebieden in Europa en daarbuiten? Multimodaal transport (weg, rail, water) is daarbij essentieel. Een eerste verkenning is uitgevoerd.

Doel	Inventariseren vervolgmogelijkheden (acties, organisatie, financiering).
Kosten	100.000 euro
Uitvoering	2018
Meer info	Niels Huijbers (<i>Regio Rivierenland</i>)

3. CIRCULAIRE ECONOMIE

Een circulaire economie is een duurzaam systeem dat bedoeld is om hergebruik van producten en grondstoffen te maximaliseren en waardevernietiging te minimaliseren. Dit is essentieel gezien de toenemende druk op grondstoffen door de forse welvaartsgroei in de wereld. Een tijdige omschakeling zorgt voor behoud van de verdien capaciteit en levert het bedrijfsleven nieuwe kansen op. Hierna worden twee iconprojecten en één impulsproject beschreven die de invoering van een circulaire economie zullen versnellen.

Impulsproject: **Local for local logistiek**

Consumenten zoeken steeds meer naar producten van dichtbij en tuinders zien kansen in directe afzet naar deze consumenten.

Doel Inventariseren van nieuwe logistieke modellen (bijv. benutting lege winkelpanden) en transportfaciliteiten (bijv. kleine elektrische busjes), keuze van vervolgcacties en organisatie en financiering hiervan.

Uitvoering 2018

Kosten 150.000 euro.

Meer info Logistieke Hotspot Rivierenland

Icoonproject

Champost

De paddenstoelensector weet van reststromen als paardenmest, gips, stro en slachtkuikenmest een zeer waardevol product te maken in de vorm van champignoncompost waarop de teelt van champignons plaats vindt.

Na de teelt ontstaat een product met een hoge toegevoegde waarde voor andere sectoren: champost. Het is met ruim 800.000 ton per jaar een grote reststroom, die kan worden aangewend in de laanboom-, fruit-, akkerbouw- en vollegrond groente sector als bodemverbeteraar en duurzame meststof. Champost kan worden gedroogd en opgewarderd. Cruciaal voor het slagen van de champostketen is een integrale benadering, probleem-eigenaarschap en betrokkenheid van belangrijke spelers in deze keten.

Doel Bundelen van stromen, opzetten van een verwerkingsfaciliteit in Maasdriel in de Bommelerwaard (dus dicht bij de producenten en afnemers) en vervolgens van hieruit afzetten van de (bewerkte) champost aan afnemers in de regio. Het project bestaat uit drie fasen: uitwerken van enkele business cases, keuze hieruit en realisatie.

Uitvoering 2018 - 2020

Kosten 2 miljoen euro. Ruim de helft hiervan (1,1 miljoen euro) is opgenomen in deze versnellingsagenda

Meer info Jarno Goesten en Pieter van den Oord
(*Paddenstoelenkwekers*)

Jaap Breugem
van Rabobank
Bommelerwaard
over Duurzaam
Doen

"Ik ben ervan overtuigd dat ondernemers in Gelderland die zijn gericht op continuïteit nog steviger gaan inzetten op verduurzaming. Enerzijds om als regio en in de markt onderscheidend te zijn en anderzijds omdat het bijdraagt aan een aantrekkelijke, fysieke vestigingsplaats voor bedrijven én burgers. Als lid van het glastuinbouw pact en het paddenstoelen pact, directievoorzitter van Rabobank Bommelerwaard en projectdirecteur Herstructurering en Ontwikkeling Tuinbouw lever ik hieraan graag een concrete bijdrage door het beschikbaar stellen van mensen en middelen"

Icoonproject

Waterlinzen

Waterlinzen hebben een hoog eiwitgehalte. Ze groeien zeer snel onder relatief eenvoudige omstandigheden. Met de teelt in kassen kan de teelt van waterlinzen geconditioneerd en veilig plaatsvinden. Beoogd wordt dit duurzame gewas te gaan telen, te verwerken en op de markt te brengen. Voor food doeleinden maar ook voor non food doelen (feed, cosmetica, lijmen en pet food).

Meest kansrijk is de teelt voor food doeleinden. Getracht wordt de EU goedkeuring hiervoor binnen enkele jaren te verkrijgen.

Om ervaring op te doen met de teelt op praktijk schaal, is een project ingericht om de linzen op korte termijn te gaan telen voor uitsluitend toepassing in lijmen. Voorzien wordt 3 maal 40 ton droge stof (waterlinzen) per ha per jaar.

Doel	Het opzetten van een renderende keten voor teelt, verwerking en applicatie van waterlinzen.
Duur	2 jaar
Kosten	1 miljoen euro. De helft hiervan (500.000 euro) is opgenomen in deze versnellingsagenda
Meer info	Jan Taks (<i>NEXTgarden</i>)

4. LEEFKWALITEIT, WATER EN BIODIVERSITEIT

Vroeger werden duurzaam bodem- en water-beheer, het voorkomen van emissies en het verhogen van de leefkwaliteit vaak los van elkaar en voornamelijk als kostprijsverhogende activiteit gezien. Dat is aan het kantelen. In toenemende mate worden we ons ervan bewust dat een geïntegreerde, brede toepassing hiervan juist ook kan bijdragen aan kostenverlaging, opbrengstverhoging, minder ziektes en nieuwe afzetkansen. Natuurinclusieve en duurzame tuinbouw gaan hand in hand met versterking van marktpositie, onderscheidend vermogen en een goed imago van tuinbouwbedrijven. Dat vraagt om verbreding en opschaling van technieken. Hierna zijn hiervoor één icoonproject en twee impulsprojecten beschreven.

Icoonproject

Emissieloze teelt

Het terugdringen c.q. vermijden van het gebruik van (chemische) gewasbeschermingsmiddelen en (onkruid)bestrijdingsmiddelen is voor de laanboom- en fruitteelt de belangrijkste opgave in de transitie naar een duurzame teelt. Dit vraagt om bewustwording, nieuwe werkmethoden, technologie en een andere attitude. Momenteel werkt een kleine kopgroep van enkele telers aan maatregelen hiervoor. In dit project wordt door een middengroep van ca. vijftig laanboom- en fruittelers actief aan de invoering van deze maatregelen gewerkt.

Aanpak	Het individuele bedrijf als uitgangspunt en gebruik van eigen gegevens.
Doel	<ol style="list-style-type: none">1. Reduceren van het gebruik van middelen met 30% door niet, minder, anders of beter te spuiten.2. Het versterken van kennis en ondernemerschap met betrekking tot emissieloos telen.3. Het stimuleren van een andere benadering en attitude: van curatief naar preventief.4. Het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen voor het vermarkten van emissieloze teelt.
Kosten	1 miljoen euro
Duur	2,5 jaar
Meer info	Marten Willemsen (boomkweker), Volentis

Impulsproject:
Sterke rassen

Voor het voorkomen c.q. verminderen van ziektes en plagen bij laanbomen en fruit zijn o.a. sterkere rassen nodig. Met name vanwege klimaatverandering en de wens om emissie loos te telen. Er is hiervoor wel beleid ontwikkeld maar dit moet worden doorvertaald naar de praktijk.

Doel	Uitwerken meerjarig werkprogramma en inrichten van demovelden.
Uitvoering	2018
Kosten	150.000 euro.
Meer info	Fons van Kuik en Marc Ravesloot (Wageningen University & Research)

Impulsproject:
Green cities

In de toekomst leeft ca. 75% van de wereldbevolking in steden. Dat brengt volop kansen met zich mee voor de laanboomsector, die nog te weinig worden benut. Bijvoorbeeld het ontwikkelen van nieuwe soorten, leveren van laanbomen en groen, onderhoud van groen in de stad en meewerken aan stadsplanning.

Doel	Inventarisatie activiteiten, visieontwikkeling, actieplan, demonstratiefaciliteiten
Uitvoering	2018.
Kosten:	150.000 euro.
Meer info	Hans Keuken (wethouder gemeente Neder - Betuwe)

Kees van Rooijen,
voorzitter Tree Centre
Opheusden (TCO)
over Duurzaam Doen

“Ons doel is om in 2030 de grootste leverancier van laanbomen van Europa te zijn. Randvoorwaarde om dat te realiseren is 100% duurzaamheid. En hoewel al het nodige is bereikt is daarvoor nú een versnelling nodig. Dat mogen en kunnen we niet doorschuiven naar de volgende generatie. Twee punten zijn daarbij erg belangrijk: bodemgezondheid en biodiversiteit. Een gezonde bodem is essentieel voor een goede vocht- en mineralenhuishouding en daarmee voor een goede opbrengst per ha. TCO ondersteunt dan ook graag het project Emissieloze teelt en het programma Duurzaam Doen”

Jos Verstegen, Economic Board FruitDelta Rivierenland, over Duurzaam Doen

"Als Economic Board van FruitDelta Rivierenland kijken, denken en helpen wij graag op allerlei manieren mee om een duurzame economische ontwikkeling van de regio te stimuleren.

Dat doen we door aanvragen die voor het RIF (Regionaal Investerings Fonds) binnenkomen te beoordelen en te honoreren aan de hand van de drie economische speerpunten. Het thema

duurzaamheid versnellen is echter van belang voor elk van de drie speerpunten en Duurzaam Doen krijgt daarom unaniem support van de Economic Board"

TOT SLOT

In voorgaande hoofdstukken is een Versnellingsagenda duurzaam ondernemen beschreven. Tot slot volgen hier nog enkele opmerkingen die van belang zijn bij de verdere detaillering, uitvoering en organisatie ervan.

Draagvlak

De versnellingsagenda is samengesteld door ondernemers, bestuurders en medewerkers van Greenport Gelderland, FruitDelta Rivierenland, Next Garden en Logistieke Hotspot Rivierenland. Bij de totstandkoming is nauw samengewerkt met onderwijs, onderzoek en de provincie Gelderland. Dit geeft een breed en stevig draagvlak voor verdere uitwerking.

Samenvatting investeringen (x1.000 Euro)

BELEIDSTHEMA	ICOONPROJECT	KOSTEN	IMPULSPROJECT	KOSTEN	TOTAAL
Klimaat & energie	1. All Green Eelctric	1.000	1. CO2 Net	150	1.850
	2. Zonthermie	600	2. Duurzaam grid	100	
	Subtotaal	1.600		250	
Regionale economie & vitaal platteland	3. Duurzaam telen	1.000	3. Ingrediënt farm	250	1.750
			4. Robotisering/digitalisering	250	
			5. Luisteren naar de plant	150	
			6. Fresh consolidation center	100	
	Subtotaal	1.000		750	
Circulaire economie	4. Champost	1.100	7. Local for local logistiek	150	1.750
	5. Waterlinzen	500			
	Subtotaal	1.600		150	
Leef kwaliteit, water en biodiversiteit	6. Emissie loze teelt	1.000	8. Sterke rassen	150	1.300
			9. Green Cities	150	
	Subtotaal	1.000		300	
TOTAAL		5.200		1.450	6.650

Deelnemers financieren de helft van dit programma. Voor de andere helft wordt co-financiering gezocht.

Detaillering

De iconprojecten en impulsprojecten zijn uitgewerkt op hoofdlijnen. Mede gezien de forse projectbegrotingen is verdere detaillering en bespreking met alle geledingen wenselijk. Belangrijk hierbij zijn ook afspraken over kennisoverdracht en het betrekken van de samenleving bij het werkprogramma. Op die manier kunnen huidige intenties worden omgezet in concrete inspanningen en bijdragen.

Randvoorwaarden

Voordat gestart wordt met de uitvoering moeten nog duidelijke randvoorwaarden worden uitgewerkt, bijvoorbeeld ten aanzien van subsidierichtlijnen, regelgeving, organisatie, aansturing, rapportage en communicatie.

Monitoring

Monitoring van de voortgang van het programma is zeer belangrijk maar ook lastig, zeker omdat het duurzaamheidsmonitoring betreft. Voordat wordt gestart moet worden nagedacht over de vastlegging van de huidige situatie (nulmeting), de methodiek om de duurzaamheid (swinst) te meten en de rapportage en communicatie hierover.

Coördinatie

Greenport Gelderland, FruitDelta Rivierenland, NEXT garden en Logistieke Hotspot Rivierenland hebben veel energie gestoken in de totstandkoming van deze agenda. Het bewustzijn van het belang van een versnelling van de verduurzaming is hierbij duidelijk toegenomen en het enthousiasme voor actie is fors gegroeid. Verdere actie en uitwerking zijn nodig. Greenport Gelderland neemt - vanuit haar positie en verantwoordelijkheid - hiervoor graag de coördinatie op zich.

BRONNEN

- *Agenda Vitaal Platteland. Provincie Gelderland, mei 2017*
- *Banking for food. Rabobank. Diverse nieuwsberichten, website, 2017*
- *Future with a bite. Agenda 2020. Greenport Gelderland, december 2015*
- *Gelders Energieakkoord. Diverse nieuwsberichten, website, juli 2017*
- *Geothermie vraagt om meer uitleg. Nieuwe Oogst, 22 juli 2017*
- *Inventarisatie MVO Agenda Greenport Gelderland, 20 juni 2017*
- *Logistieke Hotspot Rivierenland. Website en projectvoorstellen, mei 2017*
- *LTO actieplan Gewasbescherming 2015 - 2020. Schoner, groener, beter!, 2015*
- *Naar een duurzaam Nederland. IPO, Unie van Waterschappen, VNG. 2017*
- *NEXTgarden brochure 2017*
- *Oproep aan kabinet: Investeer € 600 miljoen in circulaire economie, FD 21 juli 2017*
- *Regionaal Ambitiedocument 2016 - 2020. Regio Rivierenland, mei 2016*
- *Uitvoeringsagenda 2016 - 2020 Greenport Gelderland, mei 2016*
- *Werken aan de economie van de toekomst. Provincie Gelderland, mei 2016*

BETROKKENEN

Samenstelling

Deze Versnellingsagenda is samengesteld door bedrijven en organisaties die deel uitmaken van: Greenport Gelderland, Glastuinbouwcompact Bommelerwaard&Neerijen, Fruitpact, Laanboomcompact, Glastuinbouwcompact Arnhem-Nijmegen, Paddenstoelenpact, FruitDelta Rivierenland, NEXTgarden en Logistieke Hotspot Rivierenland in samenwerking met onderzoek, onderwijs en de provincie Gelderland.

Stuurgroep

Bestuur Greenport Gelderland

Projectteam

- Henk Folkerts, Rijnconsult (projecteider)
- Dick Koorn, Greenport Gelderland
- Martina Petrus, Rijnconsult, (communicatie)
- John Rocks, Provincie Gelderland
- Gerard Selman, Projecten LTO Noord

Projectondersteuning

Is verleend door ondernemers, bestuurders, medewerkers en stakeholders van de hiervoor genoemde organisaties.

Beeldgebruik

Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot (foto)materiaal in deze brochure te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder voorafgaande toestemming hier is gebruikt, vragen wij een mail te sturen naar info@greenportgelderland.nl

COLOFON

Datum:

Oktober 2017

Opdrachtgever:

Greenport Gelderland

p/a Bulkseweg 51, 5331 PK Kerkdriel

Begeleiding en Redactie:

Rijnconsult, Houten

Projecten LTO Noord, Zwolle

Ontwerp en opmaak:

NDOC.nl, Buren

DUURZAAM DOEN

VERSNELLINGSAGENDA 2020

Duurzaam Doen is een uitgave van Greenport Gelderland. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend. Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland.

